

2021 • FEBRUARI

MARIËNBURG

JAAR 38 • 01

MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

GEMEENSCHAPPEN IN CORONATIJD

DE PASSIE SPELEN

RADBOUD NIET MEER KATHOLIEK

GELOVEN IN TIJDEN VAN CRISIS

TWEE VISIES OP EINDTIJD

ALLES NIEUW

COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE VAN
EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN
IS EEN UITGAVE VAN MARIËNBURG,
VERENIGING VAN KRITISCH
KATHOLIEKEN, EN VERSCHIJNT
VIJF MAAL PER JAAR. OVERNAME
VAN ARTIKELEN IS TOEGESTAAN NA
OVERLEG MET DE REDACTIE.

© 2021 MARIËNBURG
ISSN1878-8734

WEBSITE

www.marienburgvereniging.nl

REDACTIE

eindredacteur: Arthur van Tongeren

redacteuren:

Henk Baars

Tom van den Beld

Michel Besnard

Riet Bos

Erik Jurgens

REDACTIE-SECRETARIAAT

redactie@marienburgvereniging.nl

VORMGEVING

N-ything Design, Boxmeer

DRUK

Rekafa drukkers, Venlo

LIDMAATSCHAP / ABONNEMENT

Lidmaatschap van Mariënburg inclusief
abonnement op Mariënburg Magazine:
€ 35,- per jaar.

Abonnement zonder lidmaatschap:

€ 25,- per jaar.

Proefabonnement: 3 nr's voor € 15,-

Losse nummers: € 5,-

Aanmelden bij het secretariaat of via de
website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68

BIC-code: NLRABO2U

Mariënburg is ANBI erkend.

BESTUUR MARIËNBURG

Harrie van den Akker, voorzitter,
06-48590171

Ed Schreurs, lid, 0499-376480

Michel Besnard, lid, 040-2810073

Riet Bos, penningmeester, 06-43928591

Nicole Buijtendijk, secretaris, 030-2751989

bestuur@marienburgvereniging.nl

SECRETARIAAT

Het Fort 29

5581 AB Waalre

040-8442967

secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

OP AANGEPASTE WIJZE OPEN NAAR
ELKAAR

gemeenschappen in tijden van corona

GERARD SWÜSTE

06

ALLES NIEUW

RIA SCHOENMAKERS - VAN OSCH

08

DE EINDTIJD

ALEX VAN LIGTEN

11

HET EINDE VAN DE
GESCHIEDENIS

RENÉ GROTENHUIS

15

PASSIESPELEN TEGELEN

MICHEL BESNARD

18

GELOVEN IN TIJDEN VAN CRISIS

CHRISTEL LEIJTEN - PUTTERS

21

RADBOUD UNIVERSITEIT -
VOORHEEN KATHOLIEK

RUUD HUYSMANS

EN VERDER...

15 Erik Jurgens: Geërfde zonde?

20 GRENZELOOS GELOVEN | Henk Baars - De lange route

naar de synodale weg

24 Huub Schumacher: Een boek, een bijl voor de bevroren

zee in ons

Kort voor de sluitingsdatum voor kopij van deze aflevering van MM ontvingen wij het droeve bericht dat Ad Krijnen, redacteur van dit blad van 2011 tot eind 2020, op 86-jarige leeftijd is overleden. Ads bijdrage aan ons blad was groot. Als redacteur hield hij onder meer de Duitse en Amerikaanse kritisch-katholieke tijdschriften bij. In vrijwel elk nummer van MM verscheen jaar na jaar een artikel van zijn hand, of een vertaling van een belangrijk artikel uit het Duits of Engels. Daarnaast bewaakte hij streng het theologische niveau en de onafhankelijkheid van ons blad. Samen met prof. Hermann Häring werkte hij het hele jaar 2019 aan het essay *Klerikalisme: wat is dat eigenlijk?*, dat in mei 2020 als Special verscheen. Voor de septemberaflevering vertaalde hij, tussen twee ziekenhuisopnamen in, twee artikelen uit het Duits over de betekenis van de door hem zeer bewonderde Hans Küng.

De Mariëburgvereniging verliest in Ad een toonaangevende kritisch katholiek. Wij denken in grote dankbaarheid aan hem terug.

De redactie en het bestuur

HET VOLGENDE NUMMER
VERSCHEIJNT MEI 2021. BIJDRAGEN
UITERLIJK 23 MAART AAN HET
REDACTIE-ADRES.

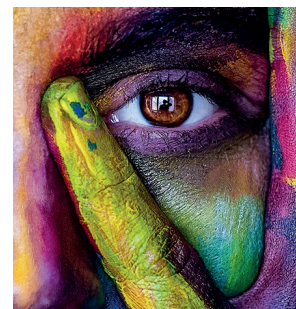
HET KON NOG ERGER, MAAR BETER LONKT

Schreef ik in de vorige Terzijde al over het powerplay van Donald T., inmiddels hebben we gezien hoe dit leidde tot de bestorming van het Capitool, als waren we even terug in 1789 bij de Bastille of in het Rusland van 1917. Net als toen voelden de bestormers zich buitengesloten. Ze waren allemaal wel wit. Afgelopen zomer waren de betogers in veel Amerikaanse steden allemaal zwart, ramde wit er op los, kwam Black Lives Matter van de grond. Hoe gescheiden zijn de werelden van wit en die van mensen van kleur? Alleen daar, of ook hier? (Wat moeten wij met Zwarte Piet?) Nu zit er een nieuwe president met voor het eerst een vrouwelijke 'vice', die samen met veel meer vrouwen en mensen van kleur een betere en eerlijkere wereld gaat proberen te maken.

Net als in de VS brengt corona ook bij ons een tweedeling in de maatschappij aan het licht: heel wat mensen zijn arm, voelen zich niet gehoord en buitengesloten, voelen zich beroofd van hun vrijheid en ongebreideld individualisme. De avondklokken en -plunderingen luiden ook bij ons de noodklok over armoede, buitensluiting en discriminatie die leiden tot een tweedeling tussen welgestelden en 'weinighebbers'. Dus moeten wij ons afvragen: wat geef jij om mij, wat geef ik om jou, wat geven wij om elkaar?

De inzamelingsacties voor de Bossche winkelierster en voor het theater in het Rotterdamse Plaswijckpark laten zien dat we beter kunnen. We zien intussen beter dan ooit de waarde van compassie en sociale interacties: waar deze ontbreken vinden veel mensen er niet veel aan. Meer nog dan vakanties, missen we elkaar. We willen knuffelen, handen schudden, bijpraten over wat we meemaken en waarnaar we op weg zijn. Wie zijn wij zonder de ander, waartoe zijn wij eigenlijk op aarde? En dus worden gestreamde vieringen op het internet inmiddels beter bezocht dan voorheen de normale vieringen in kerkgebouwen. De drempels voor online geestelijk bijtanken om op koers te blijven, lijken lager dan die voor de fysieke kerkgang.

Wel jammer dat we niet samen het Oosterhuislied kunnen zingen "Boek jij bent geleefd, zeg ons hoe te leven. Wou je leven met zovelen hier op aarde, moet je delen: licht en adem, geld en goed. Wie maar leeft om meer te krijgen, die zal sterven aan zijn eigen overvloed" – dat houd ik maar voor ogen.

TER-
ZIJ-
DE

SINDS MAART LIJKT HET CORONA-VIRUS HET MAATSCHAPPELIJK LEVEN TE BEPALEN. HOE ZIJN ONZE ZELFSTANDIGE GELOOFSGEMEENSCHAPPEN MET DEZE NIEUWE OMSTANDIGHEDEN OMGEGAAN? HOE HEBBEN ZE VORM GEGEVEN AAN VERBONDENHEID EN SAMEN DELEN? HET NETWERK 2of3BIJEEEN HEEFT DIE VRAGEN AAN EEN AANTAL GEMEENSCHAPPEN VOORGELEGD.

OP AANGEPASTE WIJZE OPEN NAAR ELKAAR

GEMEENSCHAPPEN IN TIJDEN VAN CORONA

“De hele periode maart-september voelden we ons onthand”, schrijft Tamme Wiegersma van de Haagse Dominicus. Alle anderen sluiten zich daar moeiteloos bij aan. Soms geen vieringen, geen door-de-weekse activiteiten. Vaak geen delen van brood en wijn, geen gezang. In de Oecumenische Basisgroep Leeuwarden wordt wel gezongen: door één of twee leden die op grote afstand achter een microfoon staan. De anderen neuriën mee. De Basisgroep Venray spreekt van een heftig jaar: de voorbereide vieringen werden op papier gezet en rondgestuurd; voor de liederen werd verwezen naar *YouTube*. De gemeenschappen hechten er aan zich aan de regels te houden. In de Pepergasthuiskerk in Groningen zijn markeringspunten aangebracht op 1,5 meter afstand. “Toch blijft voor velen een onveilig gevoel bestaan”, meent Pieta Ettema. “Dat heeft ook te maken met de leeftijd van onze gemeenteleden.” Om die reden besloot de Oecumenische Basisgroep Maastricht geen vieringen meer te houden. De Jonge Kerk Roermond kwam wel lange tijd wekelijks bijeen. En toen dat niet meer mocht, werd de viering integraal gestreamd: “In de kerk waren alleen de voorgang(st)ers en de technicus aanwezig. Dat was wel bevreedend. Die leegte”. Een lid van de gemeenschap merkte op: “Nu is er meer plaats voor de heilige geest”. Ook de Dominicus en de Ekklesia in Amsterdam deden een beroep op de techniek: ze

maakten wekelijks een podcast. De maandelijkse vieringen van de Westfrieze Ekklesia werden ook gestreamd: in de kerk was sinds september plaats voor 30 mensen, maar dat aantal werd soms nauwelijks gehaald; blijkbaar vond men het veiliger thuis de viering te volgen. De Antoniusgemeenschap Lombok Utrecht ervaart in de liturgische vieringen een bewustzijn van hoe je kunt samen-zijn: je houden aan alle regels en toch gemeenschap zijn, gemeenschap maken. Dat voelt nog steeds niet als natuurlijk gedrag, zo schrijft Yosé Höhne-Sparborth: maar nu velen de eigen vrijheid van de allerindividueelste mens propageren, proberen kerken een nieuwe zingeving in ons samenzijn te vinden. “Hopelijk houden we dat vast na alle corona-ellende”.

Vanuit de Oecumenische Basisgemeente Apeldoorn schrijft Kees Posthumus dat de vieringen hebben stilgelegd vanaf begin april tot begin oktober: “In de zomer was er wel een buitenviering bij iemand in de tuin. Een aantal maal hebben wij een audioviering geplaatst op onze website. Die werd enthousiast ontvangen. De teksten waren ingesproken. Muziek werd ingevoegd door videolinks toe te voegen en later door solisten uit ons midden te laten zingen, onder begeleiding van een van onze pianisten. Met Pasen en Pinksteren hebben wij attenties rondgebracht, zoals een kaarsje met een inspirerende tekst”.

De indruk is dat men zich in deze tijd bewuster is geworden van de betekenis van het gemeenschap-zijn.

CONTACT

Alle gemeenschappen zijn er zich van bewust dat door het wegvallen van de vieringen, of door vieringen te houden met een beperkt aantal mensen, het contact extra aandacht vraagt. Roermond: “Verbondenheid wordt nu verder nog gerealiseerd door de pastorale groep. Die hebben één-op-één-ontmoetingen waar mogelijk. Soms worden contacten verbroken omdat de regels gevolgd moeten worden, wat wel droevig is, vooral waar het om mensen gaat die dementeren. Ook houdt het pastorale team belrondes.” Marga de Groen van de Westfriesse Ekklesia heeft aan de trouwe bezoekers wekelijks een mail gestuurd met een tekst ter overweging. In de Dominicus in Amsterdam bleken de mensen blij verrast als ze werden gebeld. Juut Meijer schrijft de indruk te hebben dat de onderlinge zorgzaamheid is gegroeid: “dat is mooi om te zien”. Mirjam Rigterink van de Ekklesia Amsterdam vindt het pijnlijk om elkaar nu al heel lang niet te zien. Nu is er op zondag virtueel koffiedrinken, maar daar doen slechts een paar mensen aan mee. “Als pastor vind ik het een probleem dat ik weinig beeld heb van hoe de mensen van onze gemeente het maken. Ik weet dat mensen elkaar bellen en opzoeken. Ik weet ook dat de meeste niets hebben met Zoom-sessies.” In de Groningse Pepergasthuiskerk heeft een nieuwe nieuwsbrief een belangrijke functie vervuld. En bij dringende mededelingen wordt een extra bericht rondgestuurd. De Oecumenische Basisgroep Maastricht houdt belrondes en heeft onderling pastoraat. Bovendien zijn er vijf keer brochures gemaakt ter inspiratie. “Maar”, zo meldt Rob Bos, “corona heeft wel een grote wissel getrokken op onze basisgroep.” De Haagse Dominicus laat zich kenmerken door de drieslag verdiepen-verbinden-bouwen,

betrokken te houden: “Wij houden contact met kwetsbare leden via kaarten en bloemen. Iedereen hoort wel bij een of ander kleiner netwerk binnen de grotere groep.”

NIEUWE IDEEËN

De Haagse Dominicus vond een aangepaste vorm van Breken en Delen: “Iedere bezoeker – op 1,5 meter afstand – heeft een lege zitplaats naast zich tijdens de viering. Op de lege stoel: liturgieboekje, een klein bekertje wijn en een klein bordje met een stukje matse. Zo kan gelijktijdig op de eigen plaats het Breken en Delen staande plaatsvinden.” Jonge Kerk Roermond heeft een werkgroep die zich bezighoudt met de toekomst: ‘Huis van de toekomst’. Deze werkgroep is in het leven geroepen omdat ook in de Jonge Kerk de vergrijzing doorzet. Vanuit de Antoniusgemeenschap Lombok Utrecht meldt Yosé Höhne Sparborth: “Nu wij geen Brood meer breken tijdens de vieringen, gedenken we soms in solidariteit alle mensen die honger lijden. En we zoeken andere woorden om onze geloofsgemeenschap ook liturgisch te benoemen als samenleving in wijk en stad. De verschillende voorgangers zoeken soms liturgische woorden van troost en bemoediging, soms formuleren ze de uitdaging, het jezelf opnieuw uitvinden. Vaak in relatie tot de lezingen van de zondag. Zo wordt in de liturgie de gemeenschap spiritueel meegenomen in deze moeizame tijden. Het werpt goede vruchten af.” Riky Schut meldt vanuit de Basisgroep Venray dat zich spontaan en op eigen initiatief kleine huiskamer- en tuinbijeekkomsten vormden op basis van het rondgestuurde materiaal. In de Amsterdamse Dominicus was er met Pasen een Zoombijeekkomst met de jongeren vanaf 12 jaar, die normaliter in de paaswake nogal bijdragen. Ze vonden het erg leuk elkaar te zien. We hebben bijgepraat. Naderhand is er met de kinderen steeds meer gezoomd.

En dan zijn er de zorgen over de financiën. Maar vooral is er doorzettingsvermogen en creativiteit. En het idee dat moeilijke tijden als deze nieuwe gezichtspunten kunnen opleveren. ●

TEKST
 RIA SCHOENMAKERS –
 VAN OSCH
 FOTO BOL.COM | STOCK

ALLES NIEUW

Nieuw is in de wereld van de reclame altijd beter. De pretenties zijn groot, als je alles nieuw wilt maken. Ik heb mijn handen al vol nu ik mijn gordijnen wil vernieuwen. Er is immers zoveel van het oude, dat het een hele kunst is om het bij elkaar te laten passen. Nieuw steekt maar al te vaak af bij wat versleten of gedateerd is. Mensen die de overstap maken naar een andere woning kennen dat probleem: de ziel is eruit. Het duurt geruime tijd voor je je weer een beetje thuis gaat voelen.

BORGMAN Het gaat hier gelukkig niet over het veranderen van interieur, maar over een uitspraak van goddelijke herkomst, en dan kan veel, zo niet alles: “*Zie ik maak alle dingen nieuw*” (Apokalyps, 21,5). Erik Borgman wijdt er zijn laatstverschenen boek *Alle dingen nieuw* aan.

Ik ben altijd weer benieuwd naar auteurs die mijn wankel godsvertrouwen nieuw leven in kunnen blazen, en zeker als

dat een modern eigentijds theoloog is.

Borgmans pretenties zijn groot. Zo lees ik in het eerste deel van zijn nieuwe standaardwerk, dat drie delen gaat beslaan, dat zijn theologie toch echt iets anders is dan die van zijn vele voorgangers.

Borgman is gelieerd aan de dominicanen; geen ordebroeder, maar leek. Het is te merken in zijn boek, waarin hij Thomas van Aquino, zijn grote

leermeester, een royale plaats toebedeelt. En inderdaad, de verwachte abstract-theoretische uiteenzetting over God en het goddelijke blijft uit. Je zou het een boek vol verhalen van mensen kunnen noemen die op zijn pad kwamen via een langjarige studie, en met behulp waarvan een godsbeeld oprijst dat niet zo gemakkelijk te pakken is als de auteur zou wensen. Maar misschien is dat ook precies de bedoeling, want God in je greep hebben betekent einde verhaal. ‘Mijn grammatica is Christus’, is zijn adagium. Ik begrijp daaruit dat je de taal van het christelijk geloof alleen kunt spreken als je de Christusfiguur als leidraad neemt. Dat maakt hij dan ook meer dan waar met talloze Schriftcitaten. Het laat bovendien zien welk beeldend taalspel hij hanteert. Wat ik persoonlijk jammer vind, is dat hij voorbijgaat aan de godsidee in andere religies. Een bewuste keuze, vermoed ik.

TILLICH Er staat veel wél in en ik geef graag toe dat één keer lezen niet voldoende is om een beetje te begrijpen wat hij precies wil zeggen, en waar het onderscheid gemaakt wordt met andere theologen. Zelf haalt hij bladzijdenlang een geestverwant aan, een stem uit de vele, waar hij zijn eigen inzichten tegen afzet. Paul Tillich, een gewaardeerd theoloog van de twintigste eeuw. Ik wil graag die passage gebruiken

*Er zit beweging in ons
levenswerk, ons geloofsproces,
ik vind dat geen
onsympathieke gedachte*

om zijn en mijn eigen gedachten te scherpen. Kenmerkend voor de opvatting van Tillich, die Borgman afwijst, is wat hij zelf noemt de correlatiemethode. Er is verwantschap tussen God en de mens die zichzelf wil overstijgen. Theologie geeft antwoorden op wat zich hier en nu als vraag aandient, neemt de kleur aan van het denken van de eigen tijd. Voor Borgman is dat iets van het oude, het christendom als bron voor zinvolle antwoorden op eigentijdse vragen. Hij vindt dat Tillich teveel uitgaat van de angstige mens die de grond onder zijn voeten ziet verdwijnen. God wordt als 'ultimate concern' ingezet. Een soort laatste redmiddel. Persoonlijk vind ik dit een heel plausibel uitgangspunt. Het doet mij denken aan Nietzsche die met zijn 'God-is-dood-concept', de mens als enige en laatste norm opvoert, maar ons daarmee wel uitlevert aan elkaar. Ik zou willen pleiten voor het rustgevende gelijk van Tillich.

Iets anders is, dat hij zich het goddelijke voorstelt als een Volheid van Zijn. Misschien is het even slikken voor de niet-ingevoerde lezer. Tillich bedoelt daarmee dat wij, gewone stervelingen, op weg zijn naar die volheid. We hebben die volmaaktheid bij lange na niet bereikt, maar we kunnen onszelf overstijgen, transcenderen, om er zo steeds dichterbij te komen. Er zit dus beweging in ons levenswerk, ons geloofsproces. Ik vind ook dat geen onsympathieke gedachte. Heel uitvoerbaar en op zijn minst een nobel streven. Wij, gebroken mensen, onvolmaakt, met ons verlangen gericht op uiteindelijke voltooiing. Daar kan ik wel iets mee. Het is inderdaad niet erg nieuw, bovendien: de kern van de boodschap blijft onaantast, maar krijgt in iedere periode van het bestaan een nieuwe aankleding.

KRITIEK Borgman vindt dat daarmee niet God centraal staat, maar de mens zelf. Voor mij kan het moeilijk anders, schatplichtig aan de omstreden theoloog H. Kuitert, die in elk geval voortleeft met zijn overbekende uitspraak: "Alles van boven komt van beneden".

Voor Borgman is het geloof vóór alles een goddelijke gave. Zijn kritiek richt zich ook op het verlossingselement dat schuilt in de theorie van Tillich. Alle verlangen gaat uit naar vernieuwing van het Zijn; doel van het menselijk leven is openheid voor God als fundament van ons bestaan. Borgman wil af van een dergelijk abstract godsbegrip. De concrete dilemma's van het concrete bestaan blijven zo op afstand, vindt hij. Zelf ziet hij een God aanwezig in de geschiedenis, zijn verblijfplaats is het ware leven. Een God die ons mensen in onze zwakheid bijstaat, aanwezig in lijden en pijn. Uit het godgeklagde weerbarstige lot van deze en die mens, rijst het gebed op om het onmogelijke mogelijk te laten zijn. "Een God die ongezien en ongehoord zijn bestaan laat vermoeden vanuit de buik van het kwaad."

HALÍK Als ik deze gedachte van Borgman tot mij toelaat, dan komen mijn twijfels terug.

Soms vind ik het te mooi om waar te zijn. Waar blijft de rol van de mens? Hoe zit het met het lijden dat ons overkomt? Klopt het wel dat precies daar God wordt ontmoet? "Ik geloof nergens meer in", zei mijn moeder toen ze haar derde dochter verloor.

Een van de vele spraakmakende figuren die Borgman aanhaalt om zijn visie te ondersteunen is de theoloog en psycholoog Tomáš Halík, een Tsjech. Hier vind ik iets wat mij geruststelt. Hij waarschuwt voor de verleiding van een te groot geloof, dat de werkelijkheid naar zijn hand zet. Een gevoel dat mij bij het lezen van dit boek vaak bekruipt. Maar Halík zegt ook, en daarin herken ik Borgman: "In onze wereld is God thuisloos, verbannen naar het koninkrijk van het onmogelijke, hij verbergt zich in onze wonden. Het is de logica van de hoop, de enorme kracht je er niet bij neer te leggen". Als dat laatste is wat Borgman bedoelt met 'de onmogelijke mogelijkheid', dan ga ik overstag.

En ja, mijn moeder bleef bidden tot deze verborgen God. De Afwezige Aanwezige. ●

TEKST
ALEX VAN LIGTEN
FOTO
N-YTHING DESIGN

Eindtijd?

In het *Mariënborg Magazine* van december 2020 behandelde Erik Jurgens in zijn column het Bijbelse begrip 'Eindtijd', zoals we dat kennen uit het boek der Openbaring. Waarom waren de eerste christenen - en ook latere gelovigen - zo bezig met het einde der tijden en de komst van Christus in majesteit? Het gaat toch immers om de navolging van Christus, nu? We vroegen enkele auteurs om een bijdrage over dit thema.

Aan Alex van Ligten heeft de redactie de vraag voorgelegd waarom vooral in de reformatische traditie die Eindtijd zo'n rol is blijven spelen. René Grotenhuis gaat in op de vraag of er een verband is met 'het einde van de geschiedenis', een idee dat in onze dagen opgang doet.

DE REDACTIE

DE EINDTIJD

Het begrip eindtijd heeft een hele carrière gemaakt. Van een uit de context gehaalde bijbelse term tot belangrijk thema in de leer van de kerk. In de geschiedenis van het christendom zien we een ware fascinatie voor de term eindtijd. Waar die vandaan kwam? In het begin, de eerste eeuwen van onze jaartelling, zo luidt de algemene lezing, was het christendom een godsdienst voor de maatschappelijke onderklassen: slaven en vrouwen. Hun verlangen naar een definitief andere tijd uitte zich in een sterke eindtijdverwachting. Angst speelde een grote rol gedurende het grootste deel van de geschiedenis: de Oudheid was voor de meeste mensen wreed en onzeker. Later, toen het christendom staatsgodsdienst werd en de geestelijken belang kregen bij de toen heersende orde, werd helaas ook het aanjagen van angstgevoelens (via de Bijbel nog wel) voor de kerk en haar dienaren een probaat middel om de achterban afhankelijk en gedwee te houden.

Na de middeleeuwen belanden we bij Luther bij een wijze van geloven die zich niet meer automatisch wil beroepen op (of verkopen aan) wat de kerk vanouds leert. De Bijbel wordt afgestoft en opnieuw gelezen. Bij Luther komt de spagaat weer sterk naar voren die al in de brieven van Paulus te vinden is: niemand weet hoe lang het nog kan duren voordat Christus wederkomt, maar we dienen te leven alsof het voor de deur staat. Het gaat daarbij om een volle concentratie op wat God van ons vraagt. De heilsverwachting neem je serieus door Gods wil te doen. Daarbij niet wachten tot er morgen weer een dag is (want je weet niet of die komt), maar nú in actie komen. Maakt dat mensen dan niet juist lethargisch? Waarom zou je ook nog maar ergens je best voor doen als alles morgen toch voorbij kan zijn? Luther bestreed die houding met de mooie *onelineer*: “Auch wenn morgen die Welt unterginge, würd ich heut noch ein Apfelbäumchen pflanzen.“

Die houding neemt het op tegen alle dreiging, geeft zin aan de dagelijkse arbeid en zegent die. Dit verklaart ook waarom hij, in de stellige verwachting van de spoedige wederkomst des Heren, de Bijbel in het Duits ging vertalen.

Voor alle mensen die in nood verkeren, op de vlucht, in oorlogsgebieden, vastzitten in uitzichtloze situaties, kan het einde van hun barre tijden niet snel genoeg komen

Wie zich niet bij voorbaat laat imponeren door de kerkelijke bangmakerij voor ‘het laatste oordeel’, maar gaat lezen wat er in de bron van dit alles staat, de Bijbel, ziet dat met ‘het einde der tijden’ niet letterlijk bedoeld kan zijn dat de tijden geheel en al ophouden. Dan was die Bijbel ook maar een heel dun boekje geworden, van een bladzij of vijf. Want al in Genesis 4:3 komen wij dat einde voor het eerst tegen. De vertalers maken er daar ‘Na verloop van tijd’ van, maar er staat toch echt: ‘En het geschiedde aan het einde van dagen’. Deze combinatie van ‘einde’ en ‘dagen’ komt vaker voor, in de meeste gevallen wordt het vertaald met ‘Na enige tijd’, of ‘Een tijd later’.

Maar dat woord ‘einde’ in Genesis 4:3 bepaalt ons erbij dat het hier gaat over het einde van een bepaalde periode. Hierna (de broedermoord) zal alles anders zijn. De tijd zoals die tot Genesis 4:2 is beschreven, eindigt. Er komt een andere tijd die, voor zover het bloedvergieten en moorden betreft, nog steeds voortduurt.

Deze eerste keer dat het woord ‘einde’ in verband met

‘tijd’ wordt gebruikt, staat model voor alle volgende keren. Nergens in de hele Bijbel gaat het over het opheffen van de tijd, of het einde der wereld. Steeds is de bedoeling dezelfde als in een psalm uit de twintigste eeuw: “The times they are a-changin”.

De uitdrukking ‘einde der tijden’ drukt verandering uit, evenals de variant van enkele profeten, ‘En het zal geschieden in het laatst der dagen’. Dat zegt dat *déze* dagen op hun eind lopen, dat er nieuwe, betere dagen komen.

Voor alle mensen die in nood verkeren, op de vlucht, in oorlogsgebieden, of individueel vastzitten in uitzichtloze situaties, kan het einde van hun barre tijden niet snel genoeg komen. Hier sluit de christelijke verwachting goed aan bij de leer van Jezus, die zijn Bergrede begint met die mensen aan te moedigen die in de wereld verdrukt en gekleineerd worden.

Een verhaal apart lijkt het laatste bijbelboek, Openbaring. Een merkwaardige serie teksten vol onheilsprofetieën en visioenen, oordelen die over de aarde zwiepen. Als de term eindtijd in de Bijbel van begin af aan het einde van *déze* tijd aanduidt, met ‘Er komen andere tijden’ als toekomstmuziek, hoe zit het dan met dit geschrift?

De kerkelijke traditie laat dat boek geschreven zijn door de Johannes die ook het evangelie dat zijn naam draagt geschreven heeft. Aan het eind van zijn dagen is hij een eenzame, verbannen ziel op een kale rots in de Egeïsche Zee, Patmos. Hij noteert zijn over elkaar heen buitelandse beelden van oorlog, bloed, verwoesting, nieuwe dreiging. Hoofdstukken achtereen. De exegeten zeggen dat veel van de onverklaarbare passages verklaarbaar zijn vanuit het feit dat Johannes een en ander in code moest opschrijven, om te vermijden dat de Romeinse censuur zou ingrijpen. Als dat zo is, dan heeft hij goed werk verricht, want die code is nog steeds niet gekraakt. Elke keer dat er uitleggers komen die beweren dat het ze gelukt is, blijkt uit hun daaropvolgende decodering dat die *zélf* hevig kraakt.

Het beste voorbeeld vinden we in Openbaring 13:18, bij het visioen van het beest uit de aarde. Alle kans dat daar de Romeinse keizer Nero mee bedoeld werd, en het is duidelijk dat Johannes die dan liever niet bij name noemt, als gevangene van het rijk van die keizer. Het hoofdstuk besluit met de mysterieuze zin: “Hier is de wijsheid: wie verstand heeft, berekene het getal van het beest, want het is het getal van een mens, en zijn getal is zeshonderdzesenzestig.”

Het is aardig om te zien wat de exegeten hier onder ‘verstand’ hebben verstaan. Als je de getalswaarde van de Griekse letters ‘Kaiser Nero’ optelt, zo leggen ze uit, kom je op 666. Nee, beweren anderen: zes is het getal van het onvolmaakte (net geen zeven, dat is het volmaakte getal), dus het zijn ‘de mensen’, drievoudig onvolmaakt. Dat zijn de twee meest

Het boek Openbaring eindigt met Johannes' visioen dat een nieuw Jeruzalem uit de hemel neerdaalt; alle dingen nieuw, geen leed, geen pijn meer

gangbare benaderingen van de mysterieuze tekst. Maar daarnaast zijn er andere interpretaties mogelijk: er was zelfs een serieuze godgeleerde die vol overtuiging uitlegde dat het gebouw van de Verenigde Naties in New York, op het moment dat hij het schreef, precies 666 personeelsleden had! Het beest uit de aarde in New York. Andere wijze lieden kwamen aanzetten met: de tekst is een profetie over de fascisten die hun nummers inbranden in de armen van hun slachtoffers (zie twee verzen eerder, 13:16), of: nee, het is de geleide economie van de communisten, waarin niemand kan verkopen of kopen zonder het merkteken van het beest of zijn getal te dragen (13:17). In onze dagen, met *Facebook*, *Google* en andere mogols, zou dat getal op weer andere fenomenen kunnen slaan die ellende dreigen te veroorzaken. En je kunt je eigen antichrist construeren bij willekeurige personen en de aan hun namen toegekende getalswaarden: ooit stuurde pater Leopold Verhagen een briefje naar de krant waarin hij aantoonde dat je, mits je van een zelfberekende beginwaarde der letters uitging, zelfs kon bewijzen dat de letters van Koningin Juliana samen 666 vormden.

Bij zoveel ernst als in het boek Openbaring om de hoek komt kijken, de grimmigheid, de voortdurende dreiging dat het kwaad het wint, kan enige lichtvoetigheid geen kwaad en het heeft wel wat dat juist de theologen met hun soms vergezochte uitleg de veroorzakers van de vrolijkheid zijn. Het laatste bijbelboek eindigt met Johannes' visioen dat een nieuw Jeruzalem uit de hemel neerdaalt op aarde. De mensen worden niet omhooggehaald naar de hemel, maar de hemel daalt op deze aarde neer. Alle dingen nieuw, geen leed, geen pijn meer. Heel het boek is een uitnodiging om je die tijd vast voor te stellen. 'Imagine', om het te zeggen met een latere naamgenoot van de man op Patmos. ●

ALEX VAN LIGTEN (1947) IS THEOLOOG EN VERTALER TE SNEEK, EN ONDER MEER GASTVOORGANGER IN DE AMSTERDAMSE EKKLESIA

EINDTIJD

Na de val van de muur in 1989 schreef Francis Fukuyama het inmiddels beroemde essay *The end of history*. De kern hiervan was de stelling “wat we nu meemaken is niet slechts het einde van de Koude Oorlog of het voorbijgaan van een bepaalde periode in de na-oorlogse geschiedenis. Het is het einde van geschiedenis als zodanig: het einde van de ideologische evolutie van de mensheid in de universele geldigheid van de Westerse liberale democratie als de uiteindelijke regeringsvorm.”

Hoewel het essay in de decennia daarna veel gekritiseerd en gerelativeerd is, verwoordde hij de breed gedeelde overtuiging dat er met het mislukken van het politiek en economisch model van de Sovjet-Unie geen alternatief meer was voor het liberaal-democratische kapitalisme. Er was ook

de overtuiging dat er geen alternatief meer denkbaar was: alleen op deze manier zou de wereld geregeerd en economisch gaande gehouden kunnen worden. Het einde van de tijden zou aanbreken en, anders dan het verhaal uit Openbaring, geen apocalyptisch gebeuren zijn van oorlog, rampen en vernietiging. Op basis van rationele argumenten en praktische overtuiging had

het westerse model zijn superioriteit bewezen en was het inmiddels zonder alternatief overgebleven.

Of misschien was het toch wel gegaan zoals de Openbaring van Johannes ons vertelde: na de zinloze en bloedige oorlog van 1914-1918, de Holocaust van nazi-Duitsland, de Goelag van Stalin, was nu de tijd aangebroken waarin definitieve vrede en voorspoed zich aandienen in de vorm van het liberaal-democratische kapitalisme. “There is no alternative” was de terugkerende boodschap van Margareth Thatcher, de sociaal-democraten Tony Blair en Gerhard Schröder zeiden het haar na.

ZELFVERKLAARD EINDE

Geert Mak verwoordde dat *end-of-history*-gevoel goed in de inleiding van zijn serie over Europa, zoals die vorig jaar en dit jaar op de televisie te zien was. We konden aan het begin van het nieuwe millennium niet meer denken dat het zo mis kon gaan. Alle seinen stonden op groen. De opkomst van het internet beloofde een nieuwe ronde vooruitgang in de industriële revolutie, van jaar tot jaar nam het aantal demo-

HET EINDE VAN DE GESCHIEDENIS

GESCHIEDENIS

cratische landen met vrije verkiezingen toe; ook China had de draai naar het kapitalisme gemaakt, het was nog slechts een kwestie van tijd tot ook daar economische vooruitgang zou leiden tot meer openheid en democratie.

Inmiddels zitten we opgescheept met Poetin, Xi Jinping, Orbán, Kaczyński, Erdoğan en Bolsonaro. Trumps regeertermijn is voorbij, maar de invloed van zijn stijl van besturen en communiceren nog lang niet. In relatief korte tijd is er van de gedachte dat het liberaal-democratisch kapitalisme definitief de norm zou zijn niet veel meer over. Het lijkt er eerder op dat liberale democratieën zich schrap moeten zetten, om niet het onderspit te delven tegenover een om zich heen grijpend populisme, ook in Europa.

De afgelopen vierhonderd jaar overziend, is het niet moeilijk te zien hoe steeds opnieuw het einde van de geschiedenis is aangekondigd. Het Engelse koloniale rijk beschouwde zichzelf als vanzelfsprekend en onvermijdelijk om volkeren zonder beschaving en cultuur te leiden: 'The White Man's burden' als een heilige van God gegeven opdracht. Het marxisme presenteerde zich als een wetenschappelijke analyse van de wereldgeschiedenis die noodzakelijkerwijs moest uitlopen op de dictatuur van het proletariaat als definitieve vorm. Hitler sprak van een duizendjarig rijk dat hij zou vestigen en waarmee de verhoudingen in de wereld definitief zouden worden vastgelegd. Het is altijd een zelfverklaard einde van de geschiedenis, afgekondigd door degenen die in een combinatie van superioriteit, economische macht en militaire macht vaststellen dat met hen het einde van de geschiedenis zich heeft aangediend. Hun achilleshiel schuilt erin dat die zelfverklaarde eindtijd voorbijgaat aan de anderen, die niet meetellen. Telkens zijn er groepen die nadrukkelijk en bedoeld geplaatst worden in de marge van de geschiedenis: slaven en gekoloniseerden onder het kolonialisme, de bourgeoisie onder het communisme, de joodse 'Untermensch' onder de nazi's.

GELE HESJES

Ook voor het einde van de geschiedenis zoals dat na de val van de muur werd afgekondigd, geldt dat het een zelfverklaarde eindtijd is die grote delen van de bevolking terzijde schuift. Het zijn de *deplorables* zoals Hillary Clinton ze noemde: sneue types die niet meekunnen in de vaart van

de geschiedenis, die de flexibiliteit en digitale vaardigheden missen om mee te bewegen op de golven van de globalisering, die vast zijn blijven zitten in culturele nostalgie. Het zijn de *losers* waardoor de geschiedenis van vooruitgang zich niet kan laten tegenhouden of afremmen. Ze zijn in zekere zin ballast van de geschiedenis, overbodig en zonder betekenis. In de serie *In Europa* van Geert Mak zit een uitzending over de gele hesjes in Frankrijk, waarin deze het hebben over de dehumanisering van de samenleving. Diegenen die aan de onderkant van de samenleving verkeren zien dat de wereld om geld en macht en gewin draait, waarbij mensen zoals zij slechts pionnen zijn op het schaakbord van politieke en economische macht. En niet alleen in Frankrijk, Engeland of de Verenigde Staten, ook in Afrika, Azië en Latijns-Amerika staan grote groepen van de bevolking langs de zijlijn en moeten toekijken hoe anderen de economische en politieke macht verdelen.

Diegenen die aan de goede kant staan hebben last van een grote mate van zelfgenoegzaamheid. Ze zijn heel tevreden met zichzelf, met wat ze vinden en hoe ze hun leven ingericht hebben. Ze vinden hun verworvenheden vanzelfsprekend en vooral dat ze het verdiend hebben dankzij de inzet van hun talent, hun slimheid, hun connecties.

Het hoeft geen betoog dat de autoritaire machthebbers die nu in opkomst zijn op een schandelijke manier de ervaring en de positie van deze gele hesjes exploiteren. Thierry Baudet is in ons land de meest recente, maar niet de laatste politieke entrepreneur die deze onderstroom opzoekt. Overal gaat deze exploitatie gepaard met het wijzen van de beschuldigende vinger naar krachten van buiten: Europa, China, het internationale kapitaal, externe bedreigingen van de eigen cultuur.

KONINKRIJK GODS

Het boek *Openbaring* stelt ons voor de vraag wat in christelijke zin de eindtijd betekent. Waarin verschilt deze van de zelfverklaarde einde-van-de-geschiedenis-bewegingen die we in de geschiedenis langs hebben zien komen? In het boek *Zout. De blijvende betekenis van de christelijke traditie* onderzoek ik de inhoud van dat koninkrijk, als tegenwicht voor het moderne verstaan van vooruitgang als de motor van de geschiedenis. Het koninkrijk Gods is geen politiek of sociaaleconomisch systeem, laat staan een ideologie die zich zal vestigen. Ik geloof dat het koninkrijk Gods slechts

*De afgelopen vierhonderd jaar overziend,
is het niet moeilijk te zien hoe steeds
opnieuw het einde van de geschiedenis is
aangekondigd*

Het koninkrijk Gods is geen politiek of sociaaleconomisch systeem, laat staan een ideologie die zich zal vestigen

draait om één centrale gedachte: dat ieder mens tot zijn of haar recht komt. In het koninkrijk Gods draait het niet om de mensen met geld of macht of aanzien, daarin draait het om de armen van geest, de treurenden, de zuiveren van hart, de zachtmoedigen. Daarom is het koninkrijk der Hemelen ook niet het eind van de geschiedenis, maar zoals Jezus in het Lucas-evangelie (Lc 17:21) zegt: midden onder ons.

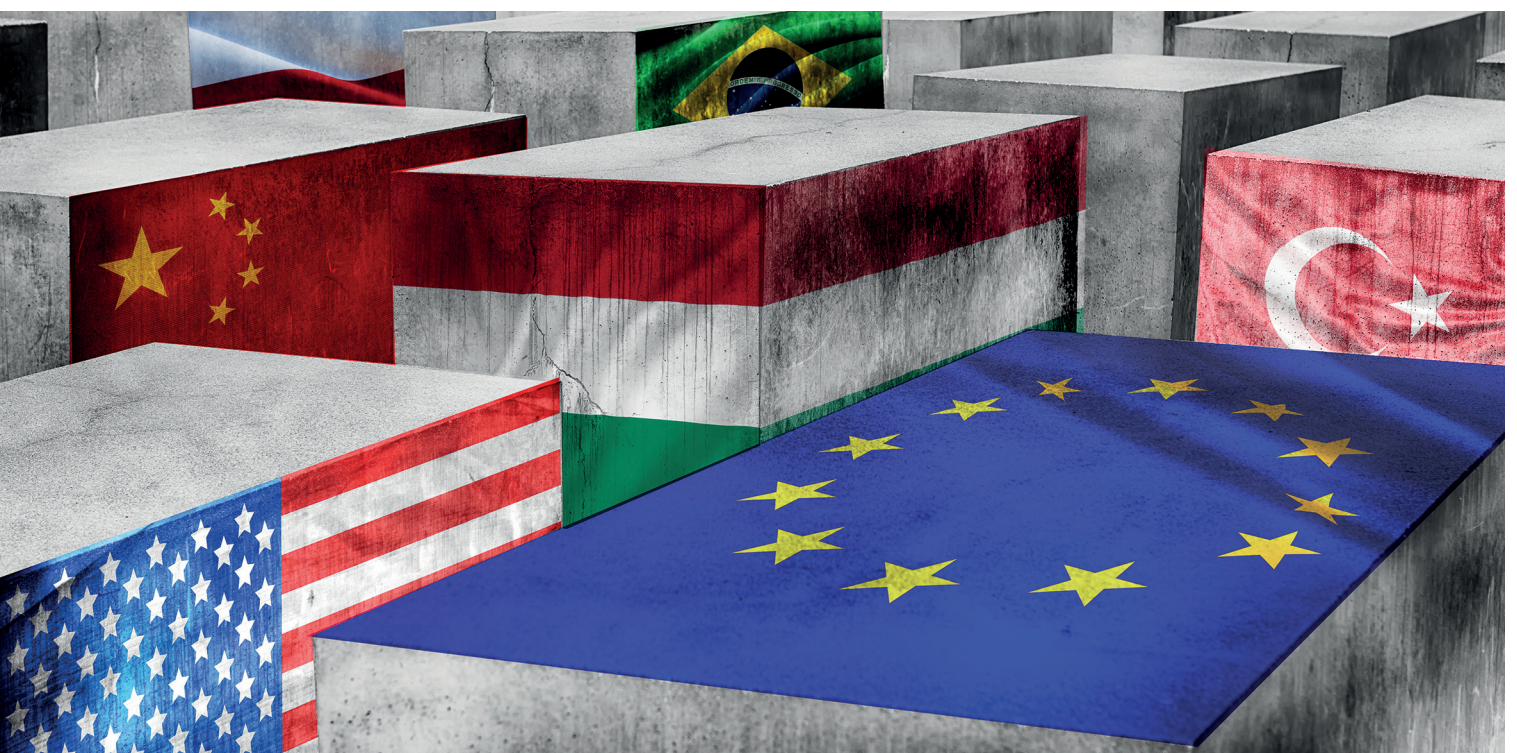
VERLANGEN NAAR HET EINDE

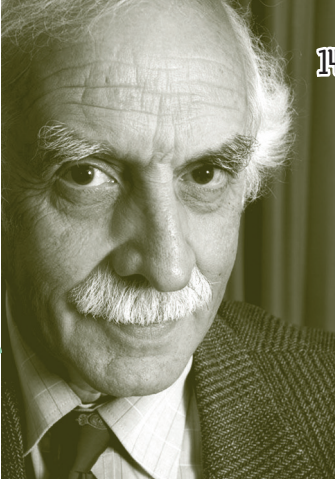
Het einde van de geschiedenis aankondigen beantwoordt aan het verlangen om de status quo te bestendigen. Het zijn vrijwel altijd degenen die over de macht beschikken (politiek, economisch, cultureel) die daar belang bij hebben. Op die manier wordt hun positie bevestigd en wordt anderen de moed ontnomen om te streven naar verandering. Voorbij het einde van de geschiedenis heeft het geen zin meer iets anders te willen dan het bestaande. Ik ben geneigd de populistische revolutie van de afgelopen twintig jaar deels te zien als verzet tegen dat zelfverklaarde einde van de geschiedenis. Voor hen die naar de marge van de samenleving geduwd zijn moet de geschiedenis verder, zij kunnen en zullen zich niet neerleggen bij de verhoudingen zoals die nu bestaan. Het is ook een aanklacht tegen diegenen die pogen de geschiedenis op slot te zetten om zo hun eigen macht en invloed veilig te stellen. Daarin hebben ze mij als gelovige aan hun zijde. Hoewel ik

niets van het populisme als politieke ideologie moet hebben, herken ik hun verzet. Het koninkrijk Gods is nog wel iets anders dan de overwinning van het liberaal-democratisch kapitalisme. Daarin lijkt het alsof humanisme, mensenrechten en democratie zegevieren. Maar wie niet ziet dat het gepaard gaat met groeiende ongelijkheid en grote aantallen mensen in de marge als 'collateral damage' kijkt niet breed genoeg.

Het lijkt dat het verlangen en de verwachting van Paulus naar de spoedige wederkomst van Christus, door de loop der tijden zijn gelogenstraft. Dat verlangen en die verwachting naar 'Hem die alle dingen nieuw maakt' en die 'Alles in allen' zal zijn is nog altijd van betekenis. Dan pas is de geschiedenis voltooid. ●

RENÉ GROTENHUIS IS THEOLOOG EN WAS ALS PASTORAAL WERKER WERKZAAM IN DE THUISZORG EN IN DE ZORG VOOR VLUCHTELINGEN. HIJ WAS TIEN JAAR DIRECTEUR VAN DE KATHOLIEKE ONTWIKKELINGSORGANISATIE CORDAID. VAN ZIJN HAND VERSCHENEN DE BOEKEN, *VAN MACHT ONTDAAN* (2017) EN *ZOUT. DE BLIJVENDE KRACHT VAN DE CHRISTELIJKE TRADITIE* (2020).

ERIK JURGENS

GEËRFDE ZONDE?

Kun je een zonde beërven? Kun je een misdaad erven? Elk zinnig mens zegt: nee, natuurlijk niet. De gevolgen van de zonden van je vaders (zoals dat zo mooi heet) kunnen ernstig voor jou zijn, maar het zijn niet jouw zonden.

Waar komt dan dat idiote dogma vandaan dat Jezus aan het kruis is gestorven om onze gezamenlijke zonde te boeten – een zonde die begaan zou zijn, zie Genesis 3, door de mens ('Adam') op aanstichten van Eva, zijn vrouw. Dus Jezus, 'zoon van God', moet vernederend sterven om die zonde van toen weer goed te maken. Daarom is hij de Verlosser, wij de verlost. Daaraan is een hele verlossingstheologie opgehangen.

Zonder die kruisdood zouden wij dus nog allen 'bevlekt' zijn door die 'erfzonde'. Wie bedenkt nou zoiets? Vraag was dan ook of Maria – de moeder van de Verlosser – ontvangen in de schoot van haar moeder Anna 'bevlekt' was? Nieuw dogma 1854: nee, zij is als enige Onbevlekt Ontvangen. Feestdag 8 december. 't ls wat.

In de Bijbel zie je die erfzonde niet. Ik vind alleen Rom. 5, 12: "Zo is dan door één mens de zonde in de wereld gekomen (...) alle mensen hebben gezondigd". Dus, als dit inderdaad slaat op de erfzonde, dan is het een bedenkfel van Paulus. Maar de gevolgen in de christelijke theologie zijn verschrikkelijk. De mens als zondig wezen, alleen door de genade Gods tot iets goeds in staat, dit dankzij de Verlossing door Jezus, de Christus. Doem hangt daardoor over de mens, zijn zondigheid, niet de hoop die spreekt uit de Bergrede.

Allemaal de schuld van Augustinus. Ja, hij geldt wel als 'kerkvader', maar hij was het die ons voorgoed die erfzonde in de maag heeft gesplitst. Op het Concilie van Carthago in 418 werd Pelagius op aandringen van Augustinus veroordeeld. Hij verdedigde dat de mens de vrijheid heeft om te kiezen tussen goed en kwaad, en zelf verantwoordelijk is en blijft voor zijn daden. Niks erfzonde. Die leer van Pelagius is intussen sinds jaar en dag in beschaafde landen gemeengoed. Wat Paulus en Augustinus uit hun duim hadden gezogen is naar mijn overtuiging onchristelijk. Christenen hebben toch een visioen van gerechtigheid voor ogen, een inzet voor een betere wereld? Iets waar ze zelf een bijdrage aan kunnen leveren, omdat zij uit zichzelf vrij zijn om daarvoor te kiezen. Zo zag Jezus het: hebt uw naasten lief. Over erfzonde heeft hij nooit gerept, ook niet dat hij zou moeten sterven, opdat wij daarvan bevrijd zouden worden. Wat zo'n kerkvader al niet kan aanrichten. In rechtzinnig calvinistische kring ging en gaat men zelfs zover dat een mens niet door eigen inzet de eeuwige of tijdelijke zaligheid kan verwerven. Alleen uit de genade Gods.

Ik herinner mij een roman waarin een man op sterven ligt. De ouderlingen van zijn gemeente komen op bezoek, en spreken met de stervende. Als zij de sterfkamer verlaten verzekeren zij de echtgenote dat haar man niet is voorbestemd ('gepredestineerd') om in de hemel te komen. Te weinig genade Gods. Over christelijke medemenselijkheid gesproken....

SOMS
BREEKT
UW
LICHT

Soms breekt uw licht
in mensen door
onstuitbaar

zoals een kind
geboren wordt.

Gedenk de mens
die wordt genoemd
uw kind uw koninkrijk
uw licht.

Geen duisternis heeft ooit
hem overmeesterd.

Gedenk ons
die als hij geboren zijn
eens en voorgoed

die uit zijn mond
uw Naam hebben gehoord

die moeten leven
in de schaduw van de dood

hem achterna.

(HUUB OOSTERHUIS,
GEZONGEN LIEDBOEK,
UITG. KOKAGORA KAMPEN
1993)

CO
LU
MN.

PASSIESPELEN TEGELEN

IK HAD BESLOTEN OM EENS TE GAAN PRATEN MET DE MENSEN DIE BETROKKEN ZIJN BIJ DE PASSIESPELEN IN TEGELEN.

MIJ INTRIGEERDE DE VRAAG *Waarom mensen evenementen zoals dit en The Passion bezoeken en interessant vinden?* IKZELF BEN MEER VAN HET TYPE DAT ZIJN RELIGIEUZE GEVOELENS NIET ZO EXTRAVERT HOEFT TE BELEVEN.

INTERVIEW >

De Tegelse Passiespelen, die op uitgebreide wijze het lijdensverhaal en ook andere passages uit het leven van Jezus ten tonele voeren, worden elke 5 jaar uitgevoerd en tellen meerdere voorstellingen. Die van 2020 zijn uitgesteld naar 2021.

Ik had een afspraak met Cees Rullens, de regisseur, en Geert Beurskens, alias Jozef van Arimathea, de verhuurder van het graf.

Ik had mij een beetje schrap gezet want ik dacht een ontmoeting te hebben met een aspect van het zeer behoudende katholieke deel van Nederland. Niets was minder waar. Tot mijn grote verrassing ontdekte ik dat beide geïnterviewden ruim afstand hadden genomen van het machtsinstituut kerk, maar wel hun inspiratie hadden gezocht – en gevonden – in het verhaal van Jezus. Geen van beiden zijn trouwe kerkgangers.

Geert is homoseksuel en woont al jaren samen met zijn vriend. Hij had bittere gevoelens over het standpunt van de kerk over homoseksualiteit. Hij vond het onjuist dat de kerk zijn relatie niet wilde inzegenen, maar hij kan ook leven zonder dat. Intussen had het verhaal van het lijden van Jezus hem zodanig geïnspireerd dat hij was gaan werken als vrijwilliger in een hospice. "Daar kom ik Hem tegen", zegt Geert. Zo kwam hij in contact met een jongeman die terminaal was. Die jongen was 33(!) jaar. Geert heeft veel met hem gepraat. Hij ging dood, "over het lijden heen" een vreugdevolle toekomst tegemoet. Zo is dat allemaal goed gekomen, daar was Geert zeker van.

De Passiespelen zelf kan men allerm minst een exponent noemen van een conservatief kerkelijke richting. De teksten worden regelmatig vernieuwd, zodat de actualiteit een rol kan spelen. Dit jaar uiteraard de corona-problematiek, maar ook de nalatige manier waarop wij met vluchtelingen omgaan. Geert heeft grote bewondering voor het werk van Huub Oosterhuis en de schrijvers van de teksten van dit jaar, Ineke ter Heege en Jan-Jaap Jansen. Zij kennen Oosterhuis goed en bezoeken regelmatig de Amsterdamse Ekklesia. Om bij de tijd te blijven worden op gezette tijden andere schrijvers aangezocht; het wat meer plechtstatige van de vroegere teksten (zoals die uit 1940 van priester-dichter pater Jacques Schreurs, die lange tijd de basis vormde), is al lang achtergelaten. Ook de begeleidende muziek wordt regelmatig vernieuwd. Gelukkig heeft de bisschop van Roermond zich nooit met de teksten en met de opvoeringen bemoeid. Ter illustratie van de breedheid van opvattingen rondom de Passiespelen: bij de spelen van 2015 werd de hoofdrol van Jezus gespeeld door een Marokkaanse moslim, Abbie Chalgoum. Er ontstond enige reuring, maar die was al gauw voorbij en publiek en acteurs sloten Abbie in de armen.

Cees Rullens

Cees Rullens in actie

Geert Beurskens

FOTO'S

ZEBRA FOTOSTUDIO'S VENLO |

PETER DE RONDE |

ADRIAAN DE ROODE

Scene uit het theaterstuk

Helaas ontving hij wel dreigementen van moslims. Maar voor de acteurs gold: Jezus richtte zich tot alle mensen, dus moslims doen gewoon mee.

Met Jozef van Arimathea, wiens persoon hij speelde, was nog iets bijzonders aan de hand, vertelde Geert mij. Serieuze historici zouden hebben ontdekt dat Jozef een neef zou zijn geweest van Jezus, een oom van Maria. Hij maakte deel uit van het Sanhedrin en in de door Geert uitgesproken tekst protesteerde hij tegen de behandeling van Jezus. Dat staat niet in het evangelie. Jozef kwam te laat aan bij het kruis; Jezus was al gestorven. Uit spijt voor zijn te laat komen bood hij daarom zijn graf aan.

Ik vraag Geert naar het waarom van de kruisdood. De leer van de kerk heeft het over de dood en de verrijzenis die ieder mens 'verlossing' heeft gebracht. Maar in feite was er sprake van een brute moord, niet meer en niet minder. Geert heeft duidelijk moeite met die vraag, net als ikzelf trouwens.

Een kwartiertje later vergezelt Geert mij en bezoeken wij regisseur Cees Rullens en dan herhaal ik die vraag. Ook hij aarzelt, spreekt over "overgave", maar ook over "staan voor je principes". Toch blijft de vraag hangen. Dan vragen we ons af: wordt doordat de verrijzenis volgt op de dood, misschien aangeduid dat het kwaad van deze wereld niet zal overwinnen? Cees denkt dat de kruisdood zoals die in Tegelen plastisch wordt verbeeld, ons ook tot nadenken moet brengen. Zijn wij niet zelf bezig met het verspreiden van onheil en dood als wij bijvoorbeeld maar een heel klein aantal kinderen redden uit de modder van Moria?

Geen van beide gespreksgenoten kan echter vooruit met de leer van de kerk over de verlossingstheorie en het kwijtschelden van de erfzonde. Waarvan we dan wel worden verlost, daarover hebben we het niet en al helemaal niet over de erfzonde. Ik opper dat het misschien betekent dat elke

Geert Beruskens op toneel

mens die valt onder de last van zijn leven toch weer kan opstaan, en daar laten we het bij.

Cees Rullens is dus de regisseur. Hij volgde zijn opleiding aan de toneelacademie in Maastricht en doet vele regies. Het zijn zijn derde Passiespelen. Hij zegt dat hij de Passiespelen aan de hele wereld zou gunnen, omdat Jezus een voorbeeld is voor die wereld: zijn overgave, niet (ver)oordelen, zichzelf wegcijferen. Hij zocht slechts het goede.

Cees is vele malen in Jeruzalem geweest, zo betrokken is hij geraakt. De titel van deze spelen, "Hem achterna", is hem dan ook uit het hart gegrepen. Dat is voor hem de kern van het geloof. Zijn regie is er op gericht om via de diverse personages ingang naar de persoon Jezus te zoeken. Zo voert hij vier hellevegen ten tonele, roddelantes die ook bij het kruis staan en dan gaan nadenken over de gebeurtenissen. Zelf nadenken aan de hand van het theaterstuk, dat is zijn bedoeling. Zo laat hij het publiek zelf stenen (haatmails?!) gooien in de richting van de overspelige vrouw. Daarna is er ruimte voor een moment stilte, zodat de mensen bij zichzelf tot de ontdekking komen "waar ben ik mee bezig?" Zo verkeren acteurs en publiek staande rondom het kruis voortdurend in reflectie over de gebeurtenissen die zich afspeelen.

Ik raakte kortom overtuigd van de integriteit van de bedoelingen van deze regisseur en deze acteur.

Tot slot: de aansprekende titel "Hem achterna" is ontleend aan het prachtige lied "Soms breekt uw licht" van Huub Oosterhuis en componist Bernard Huijbers, vertelde tekstschrijfster Ineke ter Heege mij.

PASSIESPELEN TEGELEN VAN 19 APRIL T/M 5 SEPTEMBER 2021.
INFORMATIE : ZIE WEBSITE WWW.PASSIESPELEN.NL

*Zelf nadenken aan de hand van het theaterstuk,
dat is zijn bedoeling*

FOTO'S

ZEBRA FOTOSTUDIO'S VENLO |
PETER DE RONDE |
ADRIAAN DE ROODE

> INTERVIEW •

Foto's van het decor en theaterstuk

TEKST
CHRISTEL LEIJTEN-
PUTTERS
FOTO
N-YTHING DESIGN

GELOVEN

IN TIJDEN VAN **CRISIS**...

Door COVID-19 zijn we afgelopen jaar hard geconfronteerd met onze eigen kwetsbaarheid, met het feit dat ons leven niet altijd te plannen of maakbaar is. Dat roept de vraag op: wat doet angst voor ziekte en dood met mensen? Maakt het dan iets uit of je een gelovig mens bent, geeft dat houvast?

We vroegen Christel Leijten-Putters - geestelijk verzorger in het Elisabeth Tweestedenziekenhuis in Tilburg - of zij antwoord kon geven op deze vraag. Ze is werkzaam op de afdelingen Oncologie-Hematologie, Interne geneeskunde en de IC, en is gespecialiseerd in de palliatieve zorg. Door haar werk heeft zij te maken met mensen die de zekerheden onder hun bestaan zien wegvallen. Ze beantwoordt onze vraag vanuit haar dagelijkse praktijk.

Als geestelijk verzorger in een ziekenhuis, is een van mijn taken het ondersteunen van patiënten, hun naasten en teams in tijden van crisis. Dat kan zijn bij opvang van een trauma (suïcide, verkeersongeval, herseninfarct etc.), maar evengoed worden we vaak in consult geroepen bij patiënten die op de afdeling liggen. Wanneer je ziek, afhankelijk en kwetsbaar bent en je leven wordt letterlijk stilgezet, dan rollen de levensvragen als vanzelf over je heen.

Waar gezonde mensen een soort bumper hebben om niet alles binnen te laten komen, ontbreekt het daar onze patiënten vaak aan. Het ziektegeweld, je lichaam dat je in de steek laat, het piekeren over de toekomst en het verlies van regie doen je vaak enorm wankelen. In nood leert men bidden, zegt de uitdrukking. In nood gaat men in ieder geval op zoek naar zingeving en krachtbronnen. Wanneer we horizontaal komen te liggen, gaan we vaak verticaal denken. Ik geef u een klein kijkje in de wereld van mijn patiënten en hun geloof in tijden van crisis.

1 Case 1

De verpleegkundigen maken zich zorgen. Mevrouw blijft, na het slechtnieuwsgesprek en de slechte prognose, rustig en relaxt. De verpleegkundigen vragen zich af of mevrouw wel begrijpt dat ze binnenkort zal sterven. Als ik zachtjes de kamer binnenloop tref ik een broze dame van 69 jaar aan met een levendige blik in de ogen. Nieuwsgierig vraagt ze wie ik ben en wat ik kom doen. Wanneer ik mijn naam en functie vertel, nodigt ze me uit bij haar te komen zitten. Ze begint meteen te vertellen, over wie ze was, wie ze is en wat van betekenis is geweest in haar leven. Ze maakt de balans op. We staan stil bij haar verleden en bij het heden. Dan vraag ik haar hoe ze haar toekomst voor zich ziet. Ze kijkt naar buiten met een kleine glimlach om haar lippen. Na een tijdje kijkt ze me aan en zegt: "Ik ga terug naar waar ik vandaan kom. Voor anderen is de dood wellicht eng, maar weet je, ik verlang ernaar, want ik weet dat het daar goed is. Ik ga terug naar huis."

2 Case 2

Mevrouw E. (59 jaar) weet sinds enkele weken dat ze niet lang meer te leven heeft. We kennen elkaar een paar weken, hebben al een paar intense gesprekken gehad. Vandaag is ze boos, heel boos. Op de huisarts die haar te laat instuurde, op de oncoloog die geen behandelingen meer voor haar heeft, op haar lichaam dat haar langs alle kanten in de steek laat. En op God. Daar is ze vandaag nog het meest boos op. Ze heeft haar hele leven moeten knokken, veel ellende meegemaakt, haar kinderen alleen op moeten voeden en hard gewerkt. En net nu het geluk haar eindelijk toelacht gaat ze dood. Al haar onmacht, machteloosheid en frustratie richt ze op Hem. Ze vloekt en tiert, ik zit erbij en laat haar uitrazen. Als ze weer wat rustiger is zegt ze: "Als ik Hem straks ga zien, heb ik nog een appeltje met hem te schillen."

3 Case 3

Hij is 62 jaar jong en op de foto van een paar maanden geleden zie ik een grote sterke man met iets te veel gezelligheidskilo's. Hij stond midden in het leven, werkte hard als vrachtwagenchauffeur, wandelde routes van 40 kilometer en ontspande met een koud biertje. Trotse opa van drie kleinkinderen. Daarnaast ging hij wekelijks naar de kerk. Samen met zijn echtgenote leefde hij een zinvol en gelovig leven. Sinds een aantal weken heeft hij klachten; moe, pijnjes, geen honger. Uiteindelijk stuurt de huisarts hem in. De molen

begint te draaien en na puncties, scans en onderzoeken, krijgt hij na vier weken ziekenhuisopname de uitslag: de ziekte van Kahler, beenmergkanker. De wereld stond stil door het coronavirus, zijn wereld viel extra stil met dit afschuwelijke nieuws. Vanaf dag één heeft hij het moeilijk. De afhankelijkheid, de onduidelijkheid, de angst voor het onbekende, de onderzoeken en de pijn, het gebrek aan privacy. Eten lukt niet en hij levert conditioneel elke dag in. Hij is zichzelf volkomen kwijt in het ziektegeweld. Daarnaast is hij ook zijn God kwijt. Daar heeft hij veel verdriet van. Voelt zich er schuldig over. "Ik kan nog geen Onzevader meer bidden. Ik voel me zo alleen nu zelfs God mij verlaten heeft."

4 Case 4

Mevrouw V. van 76 jaar, liep zes weken geleden nog door de duinen naar de zee. Vorige week heeft ze te horen gekregen dat de artsen niets meer voor haar kunnen betekenen: uitgezaaide kanker. Nooit was ze ziek, nooit eerder lag ze in het ziekenhuis. Aan de verpleegkundige vraagt ze naar een geestelijk verzorger. Wanneer ik binnenkom en mezelf voorstel, kijkt ze me met een heldere blik aan en zegt dat ze blij is dat ik er ben omdat ze wat 'op te biechten' heeft. Meteen daarachteraan zegt ze: "En ik wil het niet over God hebben". Ik glimlach, neem een stoel en luister naar haar verhaal. Ze kan haar zegeningen tellen en haar verdriet nemen en ze biecht iets op wat al jaren zwaar op haar hart drukt. Uiteindelijk kijkt ze me dankbaar aan. "Fijn dat u zo geduldig heeft geluisterd en geen oordeel hebt en dat u de dingen voor me kon verduidelijken." Ik bedank haar terug voor het vertrouwen en het delen van haar levensverhaal. Voor ik wegloop zeg ik met een knipoog: "En we hebben het niet over Onze-Lieve-Heer gehad." Ze moet er hardop om lachen. Wanneer ik me omdraai en wegloop, bedenk ik dat we het misschien niet over Hem gehad hebben maar dat Hij, wat mij betreft, elke seconde aanwezig is geweest.

Zomaar een paar stukjes uit het leven van enkele van mijn patiënten waar geloof en God ter sprake kwamen. Waar de een zich gedragen en getroost voelt door God, kan de ander zich juist extra eenzaam voelen. Iedereen rouwt op zijn eigen manier. Mijn taak is om nabij te blijven, te luisteren, te bevragen en te spiegelen. Ik heb geen antwoorden maar ik ben er, helemaal. Heel soms, wanneer de Godverlatenheid haast voelbaar is, deel ik mijn heilige tekst met hen: voetstappen in het zand. Dat het zo mag zijn. ●

GRENZELOOS *geloven*

De lange route naar de synodale weg

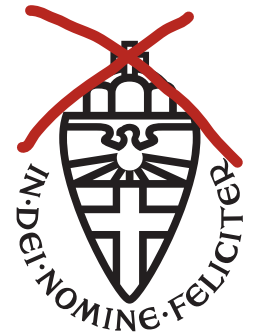
“Men kan de leer niet behouden zonder dat ze zich ontwikkelt.” Zo zei paus Franciscus in oktober 2017 bij de herdenking van de 25e verjaardag van de publicatie van de nieuwe Catechismus.

Mogelijk weten de lezers nog iets van het grote volkspetitionnement dat gehouden werd in Oostenrijk en Duitsland in de tachtiger jaren van de vorige eeuw. Op dit moment komen de vier punten die toen in de rooms-katholieke kerk als essentiële veranderpunten werden gezien, vrij precies overeen met het Duitse initiatief dat *Der Synodaler Weg* heet. “Bouwen aan een broederlijke en zusterlijke Kerk”, “Volledig gelijke rechten voor vrouwen”, “Vrije keuze tussen celibaat en een niet-celibataire vorm van leven” en “Een positieve houding tegenover seksualiteit”. Een vijfde punt, “Goed nieuws in plaats van een dreigende boodschap”, kan gezien worden als equivalent van evangelisatie, wat paus Franciscus ook altijd benadrukt. De aanpak van dit dialoogproces is bijzonder interessant. Je zou het kunnen vergelijken met een soort landelijk pastoraal concilie. De breedheid is enorm. In Duitsland zijn nog steeds erg veel katholieke organisaties en de lekenparticipatie is sterk en groot. Kijk naar het invloedrijke *Zentralkomitee der deutschen Katholiken* (ZdK). Vrijwel alle bisschoppen participeren positief, maar er zijn er natuurlijk altijd een paar die flink dwarsliggen. De waarschuwingen van individuele bisschoppen voor een Duitse nationale kerk, een splitsing van de kerk of een theologisch debat dat alle kanten opgaat, zijn doodgewoon vals en altijd weer sterk legalistisch. Ook zijn er pogingen vanuit het buitenland om het proces negatief te beïnvloeden. Het is een wonder dat na vele pogingen van vele meer progressieve en redelijke katholieken, er nu toch een proces op gang is waarin samen met de hiërarchie wordt opgetrokken. Dat is in Nederland eigenlijk al niet meer het geval sinds ons Landelijk Pastoraal Concilie (in de jaren zestig en zeventig), waarna alle aanpassing aan meer moderne tijden als een kaartenhuis in elkaar stortte. Met de huidige afbraak als gevolg.

Internationaal krijgt de *Synodal Way* al veel aandacht. Wereldwijd wordt gehoopt dat er pastorale en theologische antwoorden worden gevonden op de huidige crisis. We hebben dringend een verdere vernieuwing van de kerkelijke leer nodig. Afsproken is dat de voorstellen voor veranderingen door de grote meerderheid van alle deelnemers, inclusief de bisschoppen, moeten worden gesteund. Volgens de huidige kerkelijke wetgeving moet elke individuele bisschop voor zijn bisdom sowieso de uitvoering ervan op zich nemen. Maar veel van de fundamentele kwesties, zoals het verplichte celibaat voor priesters of de wijding van vrouwen, zijn en blijven voorbehouden aan de paus of zelfs aan een concilie.

De synodale weg in Duitsland wil en kan de universele kerk niet direct veranderen, hoe goed haar beraadslagingen en resoluties ook zijn. Maar de crisis van het kerkelijk leiderschap door de misbruikschandalen en de weigering om hervormingen toe te passen, bestaat niet alleen in Duitsland. Wereldwijd bevindt de rooms-katholieke kerk zich, zoals de misbruikschandalen aantonen, in een existentiële crisis. Maar als het in Duitsland mogelijk zou zijn om een theologische discussie te voeren en werkbare voorstellen te vinden, dan zullen deze niet langer door het Vaticaan genegeerd kunnen worden. We blijven u op de hoogte houden.

Henk Baars

Radboud Universiteit

VOORHEEN KATHOLIEK

Jarenlang spraken wij van de “Katholieke Universiteit Nijmegen”. Maar op 19 oktober 2020 vaardigde de Bisschoppenconferentie een ‘Decreet tot intrekking van het predicaat katholiek’ uit. Deze intrekking geldt zowel voor de moederstichting, de Stichting Katholieke Universiteit (SKU), als voor de daaronder vallende Radboud Universiteit (RU) en het Radboud Universitair Medisch Centrum (Radboudumc). Wat was de aanleiding hiervoor? Wat betekent dit? En hoe nu verder? Een toelichting.

WAT VOORAF GING

De SKU benoemt zowel de leden van het College van Bestuur van de RU als van de Raad van Bestuur van het Radboudumc. Nederlandse wetgeving inzake *good governance* (goed bestuur) voor door publieke middelen gefinancierde organisaties, heeft aan het SKU-bestuur de laatste jaren extra verantwoordelijkheden van toezicht op de twee instellingen toegevoegd. Het werd van een betrokken toeschouwer tot een cruciale factor in het bestuurlijk proces van die twee. Dit vergt van de bestuursleden van de SKU extra, specifieke deskundigheden op verschillende terreinen.

PROBLEMEN MET BENOEMINGEN

Deze bestuurders van de SKU worden benoemd en ontslagen door de Nederlandse Bisschoppenconferentie. Die let daarbij vooral – sinds 2014 versterkt – op kerkelijke criteria, d.w.z. dat kandidaten als gelovige katholieken regelmatig aan het kerkelijke en liturgische leven deelnemen, de leer en de regels van de Kerk aanvaarden, een levensstaat voeren die daarmee overeenstemt en hun kinderen laten dopen. De bisschoppen willen ook met elke kandidaat vooraf spreken over diens medisch-ethische standpunten. Hierdoor ging het mis tussen de bisschoppen en de SKU. De bisschoppen achtten kandidaten, voorgedragen door de SKU, niet voldoende katholiek. En de SKU vond kandidaten die door de bisschoppen werden voorgesteld professioneel onvoldoende geschikt voor de toezichttaken. Zo is een sinds 2016 bestaande vacature in het SKU-bestuur niet vervuld, en zitten enige leden noodgedwongen reeds in een derde termijn.

De visies van beide partijen op de katholiciteit van de universiteit lopen zeer uiteen, er wordt niet verwacht dat deze elkaar in de toekomst meer zullen naderen

HET BIJKOMENDE PROBLEEM

Er speelt nog een andere kwestie. De SKU wil de twee instellingen herstructureren, en wel door het Radboudumc te ontvlechten van de universiteit en te verzelfstandigen, met ieder een eigen raad van toezicht. Voor de universiteit wordt dat het bestuur van de bestaande SKU. En daar speelde weer de personele samenstelling van deze raden.

De SKU kan haar statuten, waarin opgenomen is: het bestuur “bewaakt en bevordert de katholieke identiteit” van de twee instellingen, niet zonder de instemming van de bisschoppen veranderen. Zij wil ook bijzonder verbonden blijven met het katholieke volksdeel, waaruit zij voortkwam. Zij stelt voor dat de raden van toezicht op de twee instellingen daarom in de toekomst één door de bisschoppen benoemd lid zullen kennen.

Vanaf 2014 waren er gesprekken hierover tussen Nijmegen en de bisschoppen, ook met hulp van een gezamenlijke commissie van goede diensten, en met Rome. Maar de SKU bereikte niet een beperking van de bisschoppelijke bevoegdheden.

GANG NAAR DE RECHTER

In deze impasse richtte de SKU zich in 2020 tot de Ondernemingskamer van het Gerechtshof Amsterdam. Zij betoogde dat de katholieke identiteit van haar instellingen vanuit hun oorsprong een meer algemene en deels historische betekenis heeft. Slechts een kleine minderheid van de studenten, van de patiënten en van de medewerkers beschouwt zichzelf als katholiek. De leer van de kerk is niet leidend bij onderwijs, onderzoek, medische behandelingen en medisch-ethische vraagstukken. Overigens reflecteert het UMC uitvoerig over levensbeschouwelijke vraagstukken. Het doet op overheidsverzoek transgenderbehandelingen en -operaties, voor de kerk een ingewikkeld, eigenlijk onmogelijk thema.

VOORLOPIGE BESLISSINGEN

Als eerste beval de Ondernemingskamer in juli 2020 een ten laste van de SKU onafhankelijk onderzoek naar het beleid en de gang van zaken bij de SKU vanaf begin 2014. Hoever dat is, is onbekend.

Voorts beval die Kamer enige onmiddellijke voorzieningen voor de duur van het geding. Deze voorzieningen mogen niet tot gevolg hebben dat de SKU en haar beide dochterinstellingen hun katholieke identiteit verliezen of daaraan op andere wijze gestalte geven.

Ten tweede wordt daarom de SKU – in afwijking van de statuten – exclusief bevoegd tot benoeming en ontslag van haar bestuurders en tot aanstelling van haar voorzitter. Zij dient er daarbij voor te zorgen, dat zij adequaat is samengesteld voor haar taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden,

daaronder ook het bewaken en bevorderen van de katholieke identiteit van de beide instellingen.

Ten derde is zij thans bevoegd om zonder goedkeuring van de Bisschoppenconferentie de beoogde herstructurering, met inbegrip van de vaststelling van de voorgelegde conceptstatuten, door te voeren. Zij kan dus de statuten vaststellen van de stichtingen, waarin de RU en het Radboudumc na de herstructurering worden ondergebracht. De SKU kan dan de beide raden van toezicht benoemen met uitzondering van één lid, te benoemen door de bisschoppen.

Ter toelichting: de Ondernemingskamer stelde vast, dat de bisschoppen hun statutaire bevoegdheden gebruikten om hun opvatting over de katholieke identiteit van de RU en van het Radboudumc gestalte te geven. Hun opvatting strookt niet met de huidige betekenis van de katholieke identiteit voor beide instellingen. Het is bovendien niet denkbaar dat zij aan hun katholieke identiteit invulling gaan geven op de door de bisschoppen gewenste wijze.

REACTIE BISSCHOPPENCONFERENTIE

Na de uitspraak van de Ondernemingskamer en aansluitende gesprekken met de SKU, vaardigden de bisschoppen een ‘Decreet tot intrekking van het predicaat katholiek van de SKU’ uit. Achtergrond is, naast de beschikking van de Ondernemingskamer, dat de visies van beide partijen op de katholiciteit van de universiteit zeer uiteenlopen, terwijl niet wordt verwacht dat deze elkaar in de toekomst meer zullen naderen. Zij beiden willen deze “afhechting” zorgvuldig afhandelen.

BETEKENIS EN GEVOLGEN VAN DE INTREKKING

De intrekking is vervat in een strak kerkrechtelijk bisschoppelijk decreet, zonder waardering voor Nijmegen en zijn katholieke bestuurders en deels katholieke populatie. Ik denk dat katholieken binnen (werknemers en studenten), en zeker de oudere katholieken buiten de twee Nijmeegse instellingen teleurgesteld zijn, zich beroofd voelen van iets kostbaars. Dat zij een, jarenlang mede door hen opgebouwd, katholiek wetenschapscentrum gaan missen in hun geloofsgemeenschap, een verarming van onze kerk.

Een ander gevolg is dat Nijmegen niet meer meetelt in de Internationale Federatie van Katholieke Universiteiten. De verbondenheid tussen Nijmegen en de Apostolische Stoel in Rome is beëindigd. Wie in ons land of internationaal een katholieke universiteit zoekt, gaat daar niet meer naar toe. Juridisch gezien: uiteraard heeft de intrekking van de naam katholiek alleen binnenkerkelijke rechtsgelding. De kerkleiding kan deze beslissing niet aan de Nederlandse samenleving opleggen. Nijmegen valt niet meer onder

Romeinse regelingen over katholieke universiteiten en is in ons land geen katholieke burgerlijke rechtspersoon meer. De bisschoppen verliezen het recht van visitatie, als zij dat feitelijk al ooit uitoefenden.

TOT SLOT

Of de intrekking bevordert dat Nijmegen in feite minder katholiek geïnspireerd wordt dan zij volgens de SKU al is, of zich minder met het katholieke volksdeel verbonden gaat achten, valt niet in te schatten. Er blijft een rechtsband tussen Nijmegen en de bisschoppen, als deze in de toekomst één katholiek zouden benoemen in de twee raden van

toezicht. De bisschoppen ervaren dit evenwel als een te grote beperking. De twee kunnen ook elkaar opzoeken om te spreken over menswaardigheid en katholiciteit in de gemeenschappen, die zij ieder apart leiden. En Nijmegen behoudt een katholiek pastoraat met eigen kapel en blijft elke promotie met een voorbede openen. ●

DR RUUD HUYSMANS (1935), LAATSTELIJK PASTOOR IN VOORBURG EN HOOGLERAAR AAN DE FACULTEIT KERKELIJK RECHT VAN DE KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN (KUL).

REACTIES >

Nijmeegse Universiteit

versus bisschoppen

Wie de overwegingen voorafgaande aan de uitspraak van de Ondernemingskamer leest, kan niet anders dan constateren dat aan de bisschoppenconferentie een flinke tik op de vingers wordt uitgedeeld.

Voorbeeld daarvan is de overweging dat als de criteria van de bisschoppen voor benoeming zouden moeten worden aangehouden (rechtlijnig in de leer, een katholieke huwelijkse staat, naar de mis gaan), er in Nederland nauwelijks nog mensen zijn te vinden die in aanmerking zouden komen voor een functie in het universiteitsbestuur. Anders gezegd: die criteria staan volgens de Nederlandse rechter volledig buiten de werkelijkheid.

Bij het lezen van het artikel van Huysmans bekwam mij ook de vraag of zo'n uitspraak – waarbij de bisschoppenconferentie in het geding dus duidelijk aan het kortste eind trok – niet in strijd is met het beginsel van scheiding van kerk en staat zoals dat in ons land geldt? De Ondernemingskamer had er een antwoord op.

In het verleden heeft de rechter zich heel vaak onbevoegd verklaard als het ging over geschillen met de katholieke kerk, juist op grond van die scheiding.

De bisschoppenconferentie voerde dan ook aan dat de Ondernemingskamer niet bevoegd zou zijn te oordelen, omdat de bisschoppenconferentie een rechtspersoon is naar canoniek recht en haar besluiten derhalve slechts naar canoniek recht kunnen worden getoetst.

Nee, zei de Nederlandse rechter, de bisschoppenconferentie is een orgaan van de Stichting Katholieke Universiteit, neemt als zodanig deel aan het Nederlandse rechtsverkeer en haar besluiten moeten volgens die normen, dus naar Nederlands recht, worden beoordeeld.

Michel Besnard

Wij zijn de kerk

Ruud Huysmans werpt een helder licht op de definitie van het predicaat katholiek en de procedures die hebben plaatsgevonden. Verstandig als hij is, spreekt hij verder geen oordeel uit of begeeft zich in fantasieën die dikwijls niet realistisch zijn op dit front. Maar het maakt wel machteloos dat je je als gewone katholiek hierbij zomaar neer moet leggen. Het is verbijsterend hoe de bisschoppen zich binnen hun eigen kerkrechterlijke bubbel hebben vastgepraat. Als je zo denkt en handelt schep je beslist geen ruimte. De samenleving is sterk veranderd en de opvattingen over katholiciteit ook. En dan beslissen om gewoon niet mee te groeien of interpretaties te zoeken die ruimte kunnen scheppen. Natuurlijk moet je als instituut altijd de macht relativeren. De prijs om dit predicaat op te geven is enorm hoog en onverantwoord. Nederland heeft op wereldniveau geen katholieke universiteit meer en zal die waarschijnlijk ook niet meer krijgen. Dat is zeer schadelijk. Daarnaast is het niet mogelijk de bisschoppen op de een of ander manier ter verantwoording te roepen. Dit is natuurlijk niet alleen een machts- en juridisch conflict. Ik ervaar het als een soort moord op gedachtegoed dat er in de ogen van de bisschoppen niet mag zijn. Er waren talloze manieren geweest om op een andere manier vorm te geven aan de katholiciteit. Maar daar is een lenigheid van geest voor nodig die nog met een lampje te zoeken is. Bijeenkomsten, symposia, artikelen waar gezocht wordt naar nieuwe interpretaties en waar voorstellen gedaan kunnen worden voor alternatieve praktijken. Het is allemaal voorhanden, maar men heeft het niet willen zien. Wij zijn de kerk, wij bepalen wat katholiek is, niet een enkele prelaat in een achterkamertje.

Henk Baars

HUUB SCHUMACHER

EEN BOEK, EEN BIJL VOOR DE BEVROREN ZEE IN ONS

Boven mijn hoofd, tegen een van de schuine balken van het dak, heb ik al jarenlang een briefje geplakt zitten waar ik ooit het ergens gelezen zinnetje opschreef: "Een boek, een bijl voor de bevroren zee in ons". Of en welk boek dat is, zal persoonsgebonden zijn. Ook de eigen situatie zal meespelen. Voor mij, merk ik, zijn het boeken die me, vooral in tijden van geestelijke en kerkelijke droogte, weer enthousiast maken voor de verrassende kracht van het evangelie en om die met m'n huisgemeente en anderen te delen. In tijden van geestelijke dorheid kan de aanraking door zo'n boek je o zo goed doen; er kan weer iets in je naar boven komen borrelen wat verdwenen leek. Het tilt je op; je gaat warempel weer geloven in Pasen.

Ik wil je graag zo'n boek noemen, maar daarom eerst even aandacht voor die genoemde geestelijke dorheid. Moet jij me eens vertellen wat er momenteel nog aan kracht en elan van onze katholieke kerk afspat voor de samenleving? Ik moet niet overdrijven, maar eigenlijk wil ik zeggen: niks! Doet onze kerk mee in het publieke debat? Bisschoppen zijn nergens te bekennen; bakkeleien ze misschien binnenskamers over nóg sterielere pincetten om de communie uit te reiken? De enige keer dat ik ze in de laatste tijd naar buiten zag optreden was om wat ooit hun liefdesbaby was, de Nijmeegse katholieke universiteit, de zegen van achteren te geven en voorgoed van hun erf af te sturen. Het *Reformatorisch Dagblad* gaf als reden dat volgens de bisschoppen de leden van de raad van toezicht niet katholiek genoeg waren; er waren er bij die niet voor de kerk getrouwd waren, hun kinderen niet hadden gedoopt en niet regelmatig naar de kerk gingen. Als je dit hoort, valt op dat er door hen alleen gekeken wordt naar waar mensen niet voldoen aan de normen van het kerkinstituut... en dat er niet gekeken wordt naar waar ze vanuit hun geloof vol van zijn en wat ze, natuurlijk in alle gebrekkigheid, proberen op te bouwen. Stel je voor dat Joe Biden voorgedragen was geworden als lid van die raad van toezicht... Biden die van zichzelf schrijft dat hij "net zoveel een cultureel katholiek is, als een theologisch katholiek" en over wie de bekende jezuïet James Martin zegt: "Volgens mij probeert hij net als elke andere katholiek een goede katholiek te zijn". Ik wed dat Biden door ons hoogerwaard college als lid voor die raad geweigerd was. Nee, niet vanwege het feit dat hij

altijd met een rozenkrans in zijn zak loopt, maar wél om zijn huidige standpunt ten aanzien van abortus en homo-emancipatie. Recent werd hem daarom tijdens het bezoek aan een rooms-katholieke kerk door de dienstdoende priester de communie geweigerd. Dacht je dat onze bisschoppen daarvan zouden opkijken? Denk maar van niet. Ze zouden, vermoed ik, hetzelfde doen, gefocust als zij zijn op waar iemand naar hun maatstaven in tekortschiet en niet op iemands grondhouding... Kijk, dat bedoel ik met die geestelijke dorheid van dit moment.

Hoe verademend is het om dan, bijvoorbeeld, de onlangs knap in het Nederlands vertaalde moderne klassieker van Eugen Drewermann te mogen lezen: *Wegen naar menselijkheid. Dieptepsychologische lezing van het Marcusevangelie*. Echt hoor, dan komt (bij mij althans wel) die door alle kerkelijke triestheid bevroren zee weer tot leven, gaat eindelijk weer stromen! Hoe heerlijk daarin, aan de hand van al die verrassende flitslichten die Drewermann op dat evangelie loslaat, Jezus uit de verf te zien komen als iemand die juist níet tegen jou zegt 'dit van jou deugt niet en dat ook al niet', maar 'als er iemand smoorverliefd op jou is dan is dat God, jouw en mijn Vader, de Liefde zelf; geloof daarom maar dat jij het ook kunt, liefhebben, ook al zal je dat natuurlijk nooit helemaal lukken.' Kijk, dat is andere praat. Als we elkaar, inclusief kerkleiding, vanuit een dergelijke houding tegemoettreden, wordt het strakjes voor de hele wereld Pasen met een zee van Licht.

CO
LU
MN.